

Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Lausunto

2.10.2024

Lakivaliokunta

lav@eduskunta.fi

Asiantuntijalausunto asiassa: HE 130/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta

Yleistä

Lakivaliokunta on pyytänyt sisäministeriöltä asiantuntijalausuntoa koskien hallituksen esitystä HE 130/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettua lakia. Esityksellä toteutetaan pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman kirjausta, jonka mukaan perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelusta pääsääntöisesti luovutaan. Esityksessä ehdotetaan, että soviteltavaksi ei saisi ottaa väkivaltaa sisältäviä rikoksia eikä eräitä muita rikoksia, jotka ovat kohdistuneet rikoksesta epäillyn läheiseen. Sovittelun kieltä ei kuitenkaan koskisi asianomistajarikoksia. Esityksen tavoitteena on, että soviteltavaksi ei enää otettaisi rikoksia, joissa rikoksesta epäillyllä on tyypillisesti valta-asema uhriin nähden ja joissa on vaikeaa selvittää, onko uhri suostunut sovitteluun vapaaehtoisesti.

Sisäministeriön lausunto asiassa

Hallituksen esityksen yksi tavoite on, että soviteltavaksi ei enää otettaisi rikoksia, joissa rikoksesta epäillyllä on tyypillisesti valta-asema uhriin nähden ja joissa on vaikeaa selvittää, onko uhri suostunut sovitteluun vapaaehtoisesti. Sisäministeriön näkemyksen mukaan tämä tavoite on erittäin kannatettava. Erityisen haavoittuvassa ja alisteisessa asemassa olevia asianomistajia tulee suojella perus- ja ihmisoikeuksien, kansainvälisten sopimusten ja valtion suojamisvelvoitteen edellyttämällä tavalla. Sovittelun tavoitteet voivat toteutua vain tilanteissa, jossa henkilöt ovat tasavertaisessa asemassa ja sovittelu on aidosti vapaaehtoista. Vapaaehtoisuus on myös nykyisen sovittelulain yleinen edellytys.

Sisäministeriö yhtyy hallituksen esityksessä esitettyyn näkemykseen siitä, että pakottavan kontrollin hyväksi käyttämisen mahdollisuudet vähenisivät, jos lähisuhdeväkivaltatapauksia ei jatkossa sovitella. Hallituksen esityksen keskeisillä ehdotuksilla tuetaan Petteri Orpon hallitusohjelman toteutumista siltä osin, kuin mitä lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisesta on hallitusohjelmaan kirjattu. Suomi on saanut aiempina vuosina useita suosituksia kansainvälisiltä valvontaelimiltä lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseksi, joihin esityksen keskeiset ehdotukset vastaavat.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sisäministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 26
00023 Valtioneuvosto

Kirkkokatu 12
Helsinki

0295 480 171
+358 295 480 171

09 160 44635
+358 9 160 44635

kirjaamo.sm@govsec.fi
www.intermin.fi

Toisaalta taas esityksessä on tuotu esille se, ettei lähisuhdeväkivallan sovittelu ole kansainvälisten sopimusten vastaista.

Ehdotettavan sovittelukiellon piiriin tulisi parisuhteissa tapahtuvan väkivallan lisäksi muutakin lähisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa, vaikka kyse ei olisi välttämättä keskenään läheisistä ihmisistä muutoin kuin sukulaissuhteen perusteella. Esityksessä ehdotettu kohderyhmän määrittäminen rikoslain 21 luvun 16 § 1 momentin mukaiseen syyttäjän syyteoikeutta määrittävään lähisuhteeseen ei ole esityksen tavoitteiden kannalta ongelmaton. Lähisuhdeväkivaltaan voi sisältyä hyvin erimuotoista väkivaltaa erilaisissa lähisuhteissa – kertaluontoisesta eripurasta aina vakavaan perheväkivaltaan tai parisuhdeterroriin. Lähisuhdeväkivallan torjumiseksi ja uhrin suojaamiseksi olisi tärkeää tarkastella teon luonnetta ja kokonaisuutta eli onko kyse toistuvasta vai yksittäisestä teosta sekä millaisesta väkivallasta on kysymys. Esimerkiksi laiton uhkaus voi olla toisen hengen sanallista uhkaamista yksittäisessä riitatilanteessa tai aseella osoittaen tehty teko.

Sisäministeriö korostaa teini-ikäisten ja alle 15-vuotiaiden osalta lasten keskeneräistä kehitystä. Nuoren osalta sovittelun tarkoitus on entistä tärkeämpää eikä teon vastuunottoa ja uhri vaikutusten kohtaamista voida tehdä vastaavalla tavalla rikosprosessissa. Sovittelun etuutena on näissä tilanteissa myös sen nopeus.

Sovittelun rajoittamisen perusteltavuus liittyy nimenomaisesti valtion suojaamisvelvoitteeseen lähisuhdeväkivallan uhrien suojelemiseksi, mutta valtion intervention tulee kohdistua vain niihin tilanteisiin, joissa uhrilla on suojan tarve. Esityksessä ehdotettu säädösmuutos johtaa ehdottomaan sovittelukielloon myös sellaisissa lähisuhteissa, joissa valta- tai riippuvuussuhdetta ei ole olemassa.

Hallituksen esityksessä on arvioitu, että lähisuhdeväkivallan sovitteluun käytetään vuosittain noin miljoona euroa. Sisäministeriö kannattaa lähisuhdeväkivallan sovittelukiellon takia mahdollisesti vapautuvan määrärahan kohdentamista uudelleen nimenomaisesti nuorten rikosten sovitteluun. Poliisin tietoon tulleiden nuorten tekemien rikosten määrä on kasvanut ja sovittelun keinoin voidaan vahvistaa nuoren vastuunottoa tekemästään teosta, esimerkiksi työkorvauksin. Se vastaa hallitusohjelman tavoitetta torjua nuoriso- ja jengirikollisuuden lisääntyminen.

Hallituksen esityksen mukaan sisäministeriön hallinnonalalle aiheutuu sovittelusta luopumisen myötä arviolta yhden miljoonan euron kustannukset, joiden kompensoimiseksi osittain on esityksessä ehdotettu muiden kuin lähisuhdeväkivaltaa koskevien rikosten sovittelun lisäämistä. Esitys saattaa lisätä poliisin työmäärää epäsuorasti sitä kautta, että kun lähisuhdeväkivaltaa ei enää jatkossa sovitella, käytössä on nykyistä vähemmän keinoja puuttua väkivaltaan ja ehkäistä tulevaa väkivaltaa. Tämä puolestaan voi näkyä poliisille tehtävien rikosilmoitusten määrän kasvuna. Näin voisi olla esimerkiksi sisarusten välisissä perintö- tai muissa riidoissa, jotka muuttuvat väkivaltaisiksi ja joissa osapuolet tekevät toisistaan rikosilmoituksia kosto- tai haitantekotarkoituksessa. Sisäministeriö toteaa poliisin rikostorjunnan tilanteen olevan varsin työläs jo nykyisellään ja korostaa poliisin riittävän rahoituksen turvaamisen merkitystä laadukkaan esitutkinnan varmistamisessa. Vuoden 2025 talousarviovalmistelun yhteydessä poliisille ollaan osoittamassa 589 000 euroa lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisesta aiheutuvaan rikosketjun menojen nousuun, mikä ei vastaa hallituksen esityksessä esitettyä arviota kustannusten noususta.

Rikosprosessi on usein pitkäkestoinen ja uhrille raskas prosessi. Sisäministeriö yhtyy hallituksen esityksessä esitettyyn kantaan, jonka mukaan vaarana on, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopuminen nostaisi lähisuhdeväkivallan uhrien kynnystä tuoda lähisuhdeväkivaltaa poliisin tai muiden viranomaisten tietoon. Tämä voisi johtaa lähisuhdeväkivallan kohdalla piilorikollisuuden kasvamiseen entisestään. Esitys on merkityksellinen myös ihmisten yhdenvertaisuuden kannalta, sillä jatkossa väkivaltaa sisältävien rikosten ja eräiden muiden rikosten uhreilla olisi keskenään erilainen pääsy korjaavan oikeuden palveluihin riippuen siitä, onko rikoksesta epäilty uhrin läheinen vai ei. Henkilöllä, joka joutuu tuntemattoman henkilön vainoamaksi, olisi jatkossakin lähtökohtaisesti mahdollisuus osallistua sovittelulain mukaiseen sovitteluun osapuolten niin halutessa. Sen sijaan läheisensä vainoamaksi joutuneella henkilöllä ei tällaista vaihtoehtoa enää olisi, vaikka hän itse haluaisi. Sisäministeriö kiinnittää huomiota siihen, että nämä vaikutukset kohdistuisivat ennen kaikkea naisiin, joita suurin osa lähisuhdeväkivallan uhreista on. Sovittelun rajoittaminen esityksessä esitetyssä laajuudessa ilman viranomaisharkintaa voi kaventaa kohderyhmään kuuluvien henkilöiden oikeuksia, jotka on turvattu muun muassa uhridirektiivillä. Sisäministeriö korostaa, että

sovittelu johtaa usein rikosprosessia nopeammin esimerkiksi korvauksen saamiseen sovittelusopimuksen kautta.

Muilta osin sisäministeriöllä ei ole lausuttavaa.

Poliisitarkastaja

Arto Hietanen

Jakelu

Eduskunta, Lakivaliokunta

Tiedoksi

Liikenne, viestintä- ja sisäministeri Lulu Ranne
Kansliapäällikkö Kirsi Pimiä
Valtiosihteeri Antti Salminen
Erityisavustaja Timo Kerttula
Erityisavustaja Maria Paaso
Johdon sihteeri Jaana Söderman
Johdon sihteeri Tiina Landström
Johdon sihteeri Heidi Mäkiprosi
SM Oikeusasiat